

EGÉSZNAPOS ÜNNEP A MENHÁZBAN IRODALOMMAL ÉS ZENÉVEL

KIRÁNDULÁS

„...majd a Dohány utcai zsinagóga felé vettük az irányt, ahol a Zsidó Kulturális Fesztivál egyik koncertjét hallgattuk meg.”

2

KORCSOLÁN ORSOLYA

„A zsidó zenei és kulturális hagyomány régóta fontos része a repertoárunknak, de engem különösen azok a művek érdekelnek...”

3

BONYHÁD

„Ha Bonyhád történetéről beszélünk, nem lehet megkerülni a zsidó közösség több mint kétszáz éves történetét. Ez a közösség nemcsak...”

5

Szerelemről, szeretetről szólt a nap

A Komáromi Zsidó Hitközség hosszú évek óta rendez egésznapos programot a Zsidó Kultúra Európai Napján. A nemzetközi rendezvény keretében zsinagógák, zsidó intézmények kapui nyílnak meg Európa szerte, bemutatva hagyományainkat, kultúránkat az érdeklődőknek.

Az idei Zsidó Kultúra Európai Napja arra hívott, hogy a zsidó hagyományban a szeretetet ne csupán személyes vagy romantikus érzésként, hanem közösséget, nemzedékeket és kultúrákat összekötő erőként fedezzük fel újra. A szeretet a zsidó életben egyszerre jelenik meg a családi kötelékekben, a tanulásban, az emlékezésben, a közösségi felelősségvállalásban és a párbeszédben. Üzenete ma különösen időszzerű: a szeretet nem falakat emel, hanem hidakat épít és segít, hogy különbözőségeinkben is egymásra találjunk. A rendezvény a Kisebbségi Kulturális Alap, a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., Nyitra Megye Önkormányzata és Komárom városa támogatásával valósul meg.

A Wallenstein Zoltán teremben megjelentek Paszternák András, a közösség egyik koordinátora köszöntötte. A program során Vadász Magda szinkrontolmácsolt szlovák és magyar nyelven. A kulturális utazást az ősi szövegekkel kezdtük, a színpadon Zeitler Ádám rabbi, a budapesti Lauder Javne Iskola főigazgatójának A Tóra négy mélysége – Utazás a szöveg felszínétől a misztikumig című gondolatébresztő előadása hangzott el. A sport szeretetről, a zsidó sportolóról MUDr. Dagmar Gavorníkovától halltunk, aki a Maccabi képviselőjében volt a vendégünk. A nemzetközi sportszervezet tevékenységét megismerve hallottunk a szlovákiai vonatkozásokról, képes-videós élménybeszámoló formájában a nyáron Izraelben zajlott világlágjátékok kulisszái mögé is betekinthettünk. A Budapestről érkezett kóser ebéd nagy sikert aratott. A tradicionális sóletet és a flódnit közel hetvenen kóstolták meg a Menház udvarán és termeiben.

Délután az irodalom került terítékre. Dr. Sági Györggyel legújabb könyvéről, az Amszterdamban esett a Dunába című kötetről beszélgettünk. Megismertük az író motivációját, hallottunk a magyarországi zsidó irodalom helyzetéről és a jövőbeni tervekről. A kóser borkészítés világát Jobb-e a kóser, avagy miért isznak sok bort a zsidók? című előadásával Erdei-Brüll György hozta közelebb az érdeklődőkhöz. A szigorú szabályok, vallási előírások mellett egy gyakorló borász tapasztalatait ismerhettük meg, sőt még borkostolóra is sor került.

Hagyományainkat követve átadtuk a Kehila-díjakat, azoknak, akik a régió zsidó közösségeinek fennmaradásáért, a zsidó kultúra megőrzésért sokat tettek az elmúlt években. A díjazottakról lapunk 4. oldalán olvashatnak. A zsidó kultúra ünnepét koncerttel zártuk, a Moyzes Vonósnegyes (Moyzes Quartet) előadása nagy sikert aratott a közönség körében. Végül Paszternák Tamás, koordinátor összegezte a zsidó kultúra napjának történetét.

Őszi kirándulás Budapesten

A korábbi évekhez hasonlóan, ősszel közös kirándulást szerveztünk Budapestre. Hétfőn délután a Menház elől indultunk, első állomásunk a Csányi utca 5. volt, ahol Heisler András mutatta be az Erzsébetvárosi Zsidó Történeti Tárat. Vendéglátónk szövege az intézmény küldetéséről, a tárlatokról, kulturális programokról. A szomszédban Borgula András kalauzolta a csapatot a Gólem színház falai között. Hallottunk a zsidó színház működéséről, a darabokról, a kihívásokról. A zsidó gasztronómiával a Spinózában ismerkedtünk, majd a Dohány utcai zsinagóga felé vettük az irányt, ahol a Zsidó Kulturális Fesztivál egyik koncertjét hallgattuk meg. A Budapest Klezmer Band és a szlovákiai Preßburger Klezmer Band díszvendége Molnár Piroska színésznő volt. Élményekkel gazdagodva tértünk vissza Komáromba. Az érdekes program összeállításáért köszönet Paszternák Tamásnak!

Diákok a Menházban

Szeptember 9-én a Selye János Gimnázium diákjai Králik Zsuzsanna tanárnő vezetésével érkeztek a zsinagógába és a temetőbe, hogy a Holokauszt emléknapján a Vészkor-szak áldozataira emlékezzenek. A Menházban Pasternák Antal elnök, a temetőben Novák Tamás vezetőségi tag szövege a fiatalokhoz. A délelőtt második felében Ján Makovnik tanár úr több általános iskolából hozott tanulókat a zsinagógába az El nem feledett szomszédok program keretében. A komáromi zsidó életet felidéző sétán Szalay Vilma néni mesélt a gyerekeknek.

Kérjük a támogatását!

Kedves Olvasónk! Kérjük, lehetősége szerint támogassa a Komáromi Zsidó Hitközség programjait, a HH megjelenését, épületeink, temetőnk felújítását.

Belföldi átutalás Szlovákiából:

26384962/0900 – Slovenská sporiteľňa

Nemzetközi átutalás külföldről:

Cím: Židovská náboženská obec v Komárne, Eötvösa 15, 94501 Komárno, Slovakia

IBAN: SK060900000000026384962 SWIFT: GIBASKBX

Bankunk címe: Slovenská sporiteľňa, Palatinova 33, 94501 Komárno

Hitközségi Híradó – a Komáromi Zsidó Hitközség lapja, alapítva 5756-ban (1996), **főszerkesztő:** Paszternák Tamás (tamas.paszternak@menhaz.sk), Paszternák András (andras.paszternak@menhaz.sk), **munkatársak:** Saláth Magda, Mgr. Piczek Ferenc, **tördelőszerkesztő:** Saláth Richárd, **olvasószerkesztő:** Paszternákné Kertész Zsuzsanna (Komárom), Pasternák Antal (Komárom), **nyomtatás:** Nec-arte Kft., Komárom, **a KZSH címe:** Židovská náboženská obec, Eötvösa 15, 945 01 Komárno, Slovakia, tel.: 00421/35/7731-224, **e-mail:** kile@menhaz.sk, tel.: 00421/35/7725-355. **Regisztrációs szám:** EV 3424/09. **ISSN** 1337-091x. **IČO:** 34073400. Alapítva 5756-ban. **Lapunk Önnek készült, kérjük ne dobja el!**

Faliújság rövid hírek

A KZSH-t, a Shalom klubot és a Hitközségi Híradót Schmidek Franz (Bécs), Braman család (USA), Bagin Klára (Dunamocs), Keszegh Mária, MUDr. Balázs Ferenc, Jozef Dukes (Pozsony) és anonimitásukat kérő adományozók támogatták. Köszönjük!

Július 23-án a Komáromban zajló kar-nagytovábbképzés résztvevői keresték fel a hitközséget Janík Júlia és Örsi Csaba vezetésével. A csoport tagjai nagy érdeklődéssel hallgatták Pasternák Antal, elnök idegenvezetését, majd dalra fakadtak a zsinagóga ódon falai között. A látogatásra készülve, az előző nap a szakrális térbe illő dalokat tanult be a csapat.

A Spitzer Béla Kiskönyvtár számára beszereztük Matúš Zelieska új, héber nyelvtanulást segítő munkafüzetét.

A nyár folyamán gyökereiket kereső látogatók jártak a Menházban. Vendégeink megtekintették a zsinagógát és a közönségünk történetét bemutató kiállítást.

A tavaly indult hagyományteremtő kezdeményezést folytatva, augusztus elején ismét kétnapos program várta az érdeklődőket a tatai zsinagógában a Hunyadi téri körzet és a helyi szervezők közreműködésével. A gazdag program szombat-fogadást, kerekasztal beszélgetéseket és koncertet is kínált a résztvevőknek. Az egykori imaház ma a Kuny Domonkos Múzeum kiállítóhelyeként működik.

Támogatóink / naši sponzori:

„Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín“

Budapesttől New Yorkon át Bécsig Korcsolán Orsolya fellépése Komáromban

A VII. Duna Menti Kamarazenei Fesztivál vendégeként augusztus 26-án Komáromban lépett fel Korcsolán Orsolya hegedűművész. A rendezvényre, mely a Tiszti Pavilon dísztermében zajlott, hitközségünk csoportot szervezett. Az elmúlt évek helyi közös színházi élményei után, ezúttal együtt mentünk komolyzenei koncertre.

A művésznő pályája Budapesttől New Yorkon át Bécsig vezetett: a Zeneakadémia különleges tehetségek osztálya után, Sir Georg Solti tanácsára a Juilliard Schoolon folytatta tanulmányait Dorothy DeLay és Itzhak Perlman növendékeként. Ma Bécsben él, koncertezik, lemezeket készít és tanít. Művészi munkájában különösen fontos helyet kapnak az elfeledett vagy elhallgatott zeneszerzők művei. Lemezre vette többek között a holokausztban meggyilkolt Kuti Sándor fennmaradt kamarazenejét, felvételei pedig a Deutsche Grammophon, a Naxos America és a Solo Musica kiadásában is megjelentek. Bécsi élete mellett rendszeresen hazajár: a Debreceni Egyetemen tanít, emellett nemzetközi mesterkurzusokat tart és zenei versenyek zsűrijében vesz részt. A komáromi koncert előtt zenéről, emlékezésről, tanításról és egy különleges budapesti családi találkozásról beszélgettünk vele.

Pályája során egyszerre van jelen a nemzetközi koncertélet és a zsidó kulturális közegek. Hogyan hatnak egymásra ezek a világok a művészi identitásában?

Én ezeket valójában nem érzem két külön világnak. A zene természeténél fogva átlépi a földrajzi, kulturális, sőt az érzelmi határokat is. Ugyanakkor talán minden más művészeti ágban mélyebben kötődik az emlékezethez, a megélt tapasztalatokhoz, a hagyományhoz és ahhoz, amit egyik generáció – tudatosan vagy akár észrevétlenül – továbbad a következőnek. A zsidó zenei és kulturális hagyomány

mány régóta fontos része a repertoáromnak, de engem különösen azok a művek érdekelnek, amelyek mögött egy elfeledett – vagy sok esetben tudatosan elfelejtett – emberi sors is kirajzolódik. A holokausztban meggyilkolt Kuti Sándor, amekülésre kényszerített Kurt Weill és más üldözött, emigrációba kényszerült vagy elhallgatott komponisták zenében számomra nem valamiféle történelmi címke az érdekes. Sokkal inkább az, hogy műveik túléltek azt a kort, amely őket magukat – vagy éppen a műveiket – el akarta hallgattatni. Amikor ma megszólaltatjuk ezeket a darabokat egy koncertteremben, valamiképpen visszaadjuk nekik a hangjukat. Ezt előadóként nagyon erősen érzem, és talán ezért is lett ez a repertoár az évek során a művészi identitásom egyik meghatározó része.

Augusztus 26-án a Tiszti Pavilonban hallhatja a helyi közönség. Mit tart a fellépés legfontosabb üzenetének, milyen művekkel készül?

Nagyon szép párosításnak érzem ezt a műsort, mert két látszólag egészen különböző arcát mutatja meg a zenének. Bruch Kol Nidrei-je rendkívül bensőséges, elmélyült muzsika; egy olyan dallamvilágból indul ki, amely évszázadokon keresztül hordozott magával emlékezetet, hitet és érzelmet. Schubert Pisztrángötöse ezzel szemben szinte maga az életöröm: könnyedség, játék, barátság és mindenekelőtt a közös muzsikálás öröme. Talán éppen ez lenne számomra az este egyik üzenete: hogy a zenében a mélység, a fájdalom és az öröm nem zárja ki egymást, hanem gyakran ugyanannak az emberi megtapasztalásnak különböző rétegei. Van ráadásul egy nagyon érdekes, kevésbé ismert szál, amely Schubertet magát is összeköti a zsidó liturgikus zenével. A bécsi Stadttempel legendás főkántora, Salomon Sulzer nemcsak a zsidó közösségben örvendett rendkívüli te-

Fotó: Emmer László

kintélynek: csodálatos hangjának és muzikalitásának híre egész Európát meghódította. A kor számos jelentős muzsikusa – köztük Schubert, Liszt, Meyerbeer, Schumann és Paganini – is csodálói közé tartozott, és eljárt a Seitenstettengasse zsinagógájába, hogy hallja énekelni. Schubert és Sulzer kapcsolata ennél is tovább ment: 1828-ban Schubert Sulzer számára héber nyelven zenésítette meg a 92. zsoltárt. Számomra különösen szép gondolat, hogy ezen az estén Bruch Kol Nidrei-je mellett éppen Schubert zenéje szólal meg – még akkor is, ha ez a történeti kapcsolat magában a koncertprogramban nem kap külön hangsúlyt. A komáromi koncerten partnereim Cseh Ishiguri Hiromi, Kertész Ottó, Cseh Sándor és Cseh Tamás, akinek felkérésére örömmel vállaltam el ezt a fellépést.

A budapesti Zsidó Kulturális Fesztivál közönsége évek óta rendszeresen találkozhat Önnel. Az idei hangverseny azonban több szempontból is különlegesnek ígérkezik: Bécsből érkezik a Wiener Concert-Verein, az együttest pedig fia, Sugár Nátán vezényli. Mit jelent Önnek ez a találkozás, és milyen műsort hoznak a Rumbach zsinagógába?

A Zsidó Kulturális Fesztivál valóban hosszú ideje nagyon fontos helyet foglal el a koncertéletben. Sok különböző formációval és műsorral léptem már fel a fesztiválon, de az idei este valóban egy egészen új és számomra különösen személyes történet. Szeptember 8-án a Rumbach Sebestyén utcai zsinagógában a Wiener Concert-Verein érkezik Bécsből, amely most először szerepel a fesztiválon. Az est középpontjában Bruch Kol Nidrei-je és Mieczysław Weinberg hegedűre és vonósnékarra írt Concertinója áll, mellettük Csajkovszkij Vonósszerenádja szólal meg, végül pedig egy kis bécsi derűvel, Johann Strauss és Josef Strauss Pizzicato Polkájával búcsúzunk. Nagyon közel áll hozzám ez a program, mert a dallamok szépsége mellett egyszerre van jelen benne az emlékezés, a melankólia és a pezsgő, derűs életigenlés.

Folytatás a 7. oldalon.

Fotó: Kollár Zoltán

Kehila-díj 2026

A Komáromi Zsidó Hitközség 2003 óta adja át a Kehila-díjat a régió zsidó közösségeinek fennmaradásáért, a zsidó kultúra megőrzésért sokat tevő magánszemélyeknek és intézményeknek.

Szalay Vilma

A Komáromi Zsidó Hitközség javaslatára idén Kehila-díjban részesül Szalay Vilma néni, közösségünk megbecsült és aktív tagja, holokauszt túlélő. Az utóbbi években sokat tett azért, hogy a Vészkorszak komáromi történései ne merüljenek feledésbe, a múlt tanulságai a fiatalabb nemzedékekhez is eljussanak. Iskolai csoportokhoz csatlakozva városi sétákon idézte fel a helyi zsidóság történetének fájdalmas fejezeteit, Ján Makovník tanár úr dokumentumfilmjében pedig közvetlen, személyes hangon beszélt a sötét idők kegyetlen eseményeiről. Vilma néni tanúságtétele, embersége és közösség iránti elkötelezettsége példaértékű.

Lénárt G. József

Lénárt G. Józsefet többek között Vértesné Pollack Éva, Hrbáček Magdaléna, Székely Gábor és Meir Roth ajánlották a Kehila-díjra, méltatva elkötelezett közösségépítő és hitéleti munkáját. Az Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem rabbi hallgatójaként az elmúlt években különösen sokat tett a királyhelmeci zsidó közösség újraélesztéséért: rendszeres jelenlétével, szombatfogadások szervezésével, a hagyományok ápolásával és személyes odafigyelésével ismét élettel töltötte meg a tágabb régió közösségeinek mindennapjait. Munkája messze túlmutat egyetlen város határain: előadásaival és ismeretterjesztő tevékenységével hozzájárul ahhoz, hogy a szlovákiai zsidóság (ideértve a galántai hitközséget is) múltja, értékei és jelenléte szélesebb körben is láthatóvá váljon. A jelölők szavai egyöntetűen azt bizonyítják, hogy Lénárt G. József tevékenysé-

ge reményt, folytonosságot és jövőt jelent a megmaradt közösségek számára. Példamutató felelősséggel fordul a helyi zsidó örökség és a közösségi élet iránt; munkássága méltán teszi őt érdemessé a Kehila-díjra.

Ivana Hudaszek-Semjanová és Judita Nagyová

Jozef Dukes javaslatára idén Kehila-díjban részesül Ivana Hudaszek-Semjanová és Judita Nagyová, akik hosszú ideje elkötelezetten dolgoznak a zsidó emlékezet megőrzéséért és továbbadásáért. Ivana Hudaszek-Semjanová, a verebélyi gimnázium pedagógusa kiemelkedő szerepet vállal a fiatalok nevelésében: tanítványait rendszeresen vezeti el Auschwitz egykori koncentrációs táborába és a szeredi Holokauszt Múzeumba, hogy a történelem ne pusztá tananyagként, hanem személyes felelősségre intő emlékezetként szólítsa meg őket. Verebélyben rendszeresen szervezi a Holokauszt és a faji erőszak áldozatainak emléknapiját, ezzel is hozzájárulva ahhoz, hogy a múlt áldozatainak emléke a helyi közösségben élő és megszólító maradjon. Judita Nagyová, verebélyi pedagógus, a nagycétényi zsidó temető gondozásában végez példaértékű munkát, helyi alapiskolák diákjaival együttműködve. Tevékenysége egyszerre szolgálja a kegyeletet, az oktatást és a közösségi felelősségvállalást: a fiatalokkal közösen

végzett munka révén a zsidó örökség megőrzése kézzelfogható tapasztalattá válik. Mindkét díjazott munkássága azt bizonyítja, hogy az emlékezés, a tanítás és a gondoskodás képes hidat építeni múlt és jövő között; elkötelezettségük méltán teszi őket érdemessé a Kehila-díjra.

Kardos László

L. Juhász Ilona javaslatára idén Kehila-díjban részesül Kardos László rozsnyói helytörténész, aki évtizedek óta csendes, kitartó és példaértékű munkával őrzi a gömöri zsidóság emlékezetét. Szívügyének tekintette, hogy a holokauszt rozsnyói áldozatainak méltó emlékjele legyen a városban: kezdeményező és szervező munkájának köszönhetően 2002-ben emléktáblát avattak a Városháza bejáratánál, majd hosszú és következetes erőfeszítései nyomán 2005-ben elkészült a zsidó mártírok emlékműve is a helyi köztemetőben. Kardos László nemcsak az emlékezés látható jeleinek megteremtésében vállalt meghatározó szerepet, hanem tudományos és ismeretterjesztő munkájával is sokat tett a múlt megőrzéséért: szerzőtársával közösen megírta a rozsnyói zsidóság történetét feldolgozó Ziharon című kötetet, továbbá feltárta a pelsőci zsidó közösség történetét is, és közreműködésével ott is emléktáblát avattak a holokauszt áldozatainak. Évek óta fáradhatatlanul dolgozik azon, hogy az egykori rozsnyói zsidó közösség története ne merüljön feledésbe; diákcsoportoknak, érdeklődőknek számos alkalommal beszélt arról, mi történt a helyi zsidósággal. Tanácsaival és tudásával jelentősen segítette Jakab Tímea Az utolsó túlélő – Egy rozsnyói zsidó ember vallomásai című kötetének megszületését is. Kardos László munkáját a Rozsnyóról elszármazott zsidók és a holokauszt áldozatainak leszármazottai különös hálával tartják számon. Szerényen, feltűnés nélkül végzett, mégis maradandó értékű tevékenysége méltán teszi őt érdemessé a Kehila-díjra.

A díjazottaknak szívből gratulálunk!

Zsidó Gasztronómiai Találkozó Bonyhádon

Interjú Hetesi Beátával, a Max Nordau Magyar–Izraeli Baráti Társaság bonyhádi elnökével

Hetesi Beáta vagyok. Bonyhádon születtem, bonyhádi lokálpatrióta vagyok. Értelmiségi családból származom, édesapám városszeretete velem maradt, ez több mindenben megmutatkozott. Történelem, vallás és a kultúra területén is. Hívóként a Bibliát olvasva egyre fontosabb lett a zsidó néphez fűződő viszonyom.

Rádöbbsentem, hogy egy nagyon komoly zsidó gyökerű városban élek. Isten elkezdte kimunkálni bennem a választott népéhez vezető ösvényt a minden napjaimban. Ez az elhívás egy életre szóló kötelek és szolgálat lett az életemben. Anno megválasztottak a Max Nordau Magyar Izraeli Baráti Társaság elnökének és innentől fogva szervezeti keretekben tudtam végezni, képviselni feladatokat.

Melyek voltak a bonyhádi zsidó közösség történetének legfontosabb mérföldkövei?

Ha Bonyhád történetéről beszélünk, nem lehet megkerülni a zsidó közösség több mint kétszáz éves történetét. Ez a közösség nemcsak a város gazdasági fejlődésében játszott meghatározó szerepet, hanem kulturális, vallási és társadalmi életének is egyik legfontosabb pillére volt. A történészek szerint az első hivatalosan bizonyítható adat a bonyhádi zsidóságról az 1741-es összeírásból származik, amikor négy zsidó család élt a településen. Egyes kutatók azonban úgy vélik, hogy már ennél korábban is jelen voltak, amit a neológ temető legrégebbi sírkövei is valószínűsítene. A közösség megerősödését nagymértékben segítette a Perczel család befogadó magatartása, valamint az a kedvező gazdasági környezet, amely Bonyhád gyorsan fejlődő mezővárossá tette. 1746-ban már 13 zsidó család lakott itt, 1752-ben 31, 1775-re pedig több mint négyszáz zsidó élt Bonyhádon. A betelepülők főként Morvaországból, Csehországból és Magyarországon más vidékeiről érkeztek. Bár akkoriban még nem birtokolhattak földet vagy ingatlant, szorgalmukkal és tudásukkal hamar a település fejlődésének meghatározó szereplőivé váltak. Már az 1740-es években működött zsidó iskola, 1746-ban pedig megérkezett Bonyhád első rabbija, R. Jichok ha-Lévi Spitz. Az általa vezetett jesiva rövid idő alatt országos hírnevet szerzett, tanulók érkeztek ide az ország számos részéről. A közösség folyamatosan építette intézményeit: 1752-ben létrejött a Hевра Kadisa, 1764-ben az első imaház és tanoda, 1768-ban a temető, 1784-ben pedig megnyílt az első világi ok-

tatást is biztosító zsidó iskola. 1795-ben felépült a ma is álló neológ zsinagóga, amely ma Magyarország egyik legértékesebb késő barokk zsinagógája. A bonyhádi zsidóság elsősorban kereskedelemmel foglalkozott. Az 1808-as összeírás szerint a 289 családból 152 kereskedő volt. Munkájuknak köszönhetően Bonyhád Tolna vármegye egyik legfontosabb kereskedelmi központjává vált. Ennek elismeréseként II. József 1782-ben mezővárosi rangot adományozott a településnek. A hitközség nemcsak gazdaságilag volt jelentős. Iskolát, kórházat, szeretetházat tartott fenn, gondoskodott a szegényekről, az idősek-ről és a betegek-ről. 1850 előtt Pest, Pozsony és Pápa után az ország negyedik legjelentősebb zsidó hitközsége működött Bonyhádon. A közösség lélekszáma 1857-ben érte el a csúcspontját, amikor 2357 zsidó lakosa volt a városnak. A bonyhádi zsidók mindig magyarnak vallották magukat, és ezt tettekkel is bizonyították. Az 1848–49-es szabadságharcot támogatták, vezetőik részt vettek az országos zsidó közéletben is. Az 1868–69-es zsidó kongresszuson Bonyhád képviselője is jelen volt. Ugyanebben az évben azonban a hitközség kettévált: a többség neológ maradt, hét család pedig megalapította az ortodox hitközséget. Ettől kezdve két virágzó zsidó közösség működött a városban egészen 1944-ig.

A 20. század tragikus fordulatot hozott. Az első világháború után egyre erősödött az antiszemitizmus, majd a zsidótörvények fokozatosan megfosztották a zsidó lakosságot jogaitól. Bonyhádon különösen nagy befolyásra tett szert a Volksbund, a magyarországi németek nemzetiszocialista szervezete. A város jelentős német nemzetiségű lakossága miatt a szervezet erős támogatottságot élvezett, és a náci Németország eszméit terjesztette. Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy nem minden bonyhádi német csatlakozott a Volksbundhoz, és sokan elutasították annak politikáját. A szervezet működése mégis hozzájárult ahhoz a légkörhöz, amelyben a zsidóellenes intézkedések egyre könnyebben valósulhattak meg. 1944-ben, a német megszállás után gettóba zárták a bonyhádi és a környékbeli zsidó családokat. Néhány hét múlva marhavagonokba zsúfolva Auschwitz–Birkenaubába deportálták őket. A város több mint kétszáz éves zsidó közösségének döntő többsége odaveszett a holokausztban. Sajnos ma még a nem

felújított neológ zsinagóga, az ortodox zsinagóga épülete, a két zsidó temető, az emléktáblák és a botlatókövek őrzik emléküket. Ezek nemcsak a múltól szólnak, hanem arra is figyelmeztetnek bennünket, hogy a gyűlölet és a kirekesztés milyen tragédiákhoz vezethet. Bonyhád zsidó közösségének története ezért nem csupán a zsidóság története, hanem Bonyhád története is. Egy olyan közösség, amely évszázadokon át építette, gazdagította és szolgálta ezt a várost, ezért emlékének megőrzése közös felelősségünk.

Miként született meg a Zsidó Gasztronómiai Találkozó ötlete? Kiknek szól a rendezvény?

Tulajdonképpen az egész ötletet Isten adta. Még a COVID–19 járvány előtt a bonyhádi neológ temetőben álltam, amikor azt éreztem, hogy az Úr arra hív, legyen ismét istentisztelet a bonyhádi zsinagógában. Teljesen megdöbbsentem ezen. Különösen később, amikor kitört a járvány, és szinte még egy macska sem járt az utcákon. El is nevettem magam, és azt mondtam: „Atyám, hogyan lehetséges ez? Hogyan lehetne újra istentiszteletet tartani a zsinagógában, amikor alig vannak emberek az utcán, és Bonyhádon már szinte nincsenek is zsidók?”

Az Úr azonban nem hagyta nyugodni a szívemet. Ez a gondolat állandóan velem volt. Nem sokkal később jelentkezett nálam egy fiatalember Szegedről, aki azt mondta, hogy Isten arra indította: öltözzön fel ünnepi ruhába, és jöjjön el a bonyhádi zsinagógába imádkozni.

Folytatás a következő oldalon.

Folytatás az előző oldalról.

Ugyanezen a héten Londonból is érkezett egy fiatal ember, aki szinte ugyanezt mondta: Isten kérte arra, hogy jöjjön el Bonyhádra, és imádkozzon a zsinagógában. Ekkor értettem meg, hogy Isten nem mondott le arról a szándékáról, hogy a bonyhádi zsinagógában újra istentiszteletek legyenek. Elkezdtem megkeresni működő zsidó hitközségeket, de senki sem vállalta, hogy eljöjjön Bonyhádra istentiszteletet tartani. Ekkor eszembe jutott, hogy évekkel korábban egy holokauszt-megemlékezésen találkoztam Fináli Gábor rabbival. Felkerestem őt, és elmondtam neki, hogy meggyőződésem szerint Isten arra hívott, hogy újra élet legyen a bonyhádi zsinagógában. Megkérdeztem, lenne-e kedve istentiszteletet vezetni itt. Nagy örömmel igent mondott. Ezt követően megkezdődött a szervezés. Azon gondolkodtam, hogyan lehetne bevonni a város lakóit, és miként lehetne vonzóvá tenni számukra ezt az eseményt. Így született meg a gasztronómiai program ötlete is. A kóser ételek és a kóser borok bemutatásával lehetőséget teremtünk arra, hogy a zsidó kultúrát ne csupán vallási, hanem hétköznapi oldaláról is megismerhessék az érdeklődők. A rendezvény nagy érdeklődés mellett valósult meg, és a zsinagóga ismét megtelt élettel. Sok keresztény és számos bonyhádi lakos is eljött, nyitott szívvel érdeklődtek a zsidó hit, a hagyományok és a kultúra iránt.

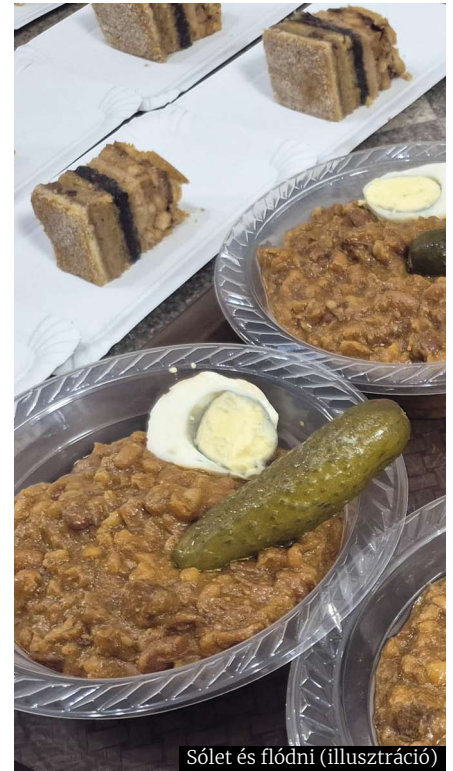
A Nyitott Zsinagógai Napok és a zsidó gasztronómiai fesztivál nemcsak a zsidó közösség felé nyit, hanem minden ember felé. Célunk, hogy megismertessük a zsidó kultúrát, a zsidó hitet és a bonyhádi zsinagóga történetét, miközben hozzájárulunk ahhoz, hogy csökkenjenek az előítéletek és az elutasító érzések a zsidósággal szemben. Ez különösen fontos egy olyan városban, mint

Bonyhád, amelynek történelme és fejlődése szorosan összefonódik a zsidó közösséggel. Idén immár harmadik alkalommal rendeztük meg ezt az eseményt. Örömmel látjuk, hogy országos hírnevet szerzett, évről évre egyre több érdeklődőt vonz, és több település is példát vett róla, hasonló zsidó kulturális és gasztronómiai napokat szervezve.

Mindez azonban nem valósulhatott volna meg azok nélkül, akik kezdettől fogva mellénk álltak. Külön köszönettel tartozunk Német Lászlónak, a bonyhádi zsinagóga tulajdonosának, aki a Magyarországon egyedülálló, magántulajdonban lévő zsinagógát minden alkalommal térítésmentesen rendelkezésünkre bocsátja rendezvényeink számára. Hálásak vagyunk Nagy Józsefnek, a bonyhádi zsidó temető gondnokának is, aki fáradhatatlan munkájával hozzájárul ahhoz, hogy örökségünket méltó módon őrizhessük és bemutatgassuk. Köszönet illeti továbbá Schmidt Győzőt, a Danubiana Kft. vezetőjét, akinek segítségével Bonyhádon készülhetnek azok a kóser borok, amelyek a rendezvény fontos részét képezik, és amelyek által a zsidó gasztronómiai hagyományokat is hitelesen mutathatjuk be vendégeinknek.

Hiszem, hogy nagyon fontos, hogy a zsidó kultúra ugyanúgy méltó helyet kapjon Magyarország kulturális életében, mint bármely más kultúra, és hogy értékei soha ne merüljenek feledésbe. Sok más zsidósághoz köthető eseményt tartottunk már itt a zsinagógában. Számomra ezek az alkalmak nem csupán rendezvények megszervezése, hanem Isten-től kapott küldetés. Hívó keresztényként különösen fontosnak érzem ezt az elhívást, és hálás vagyok, hogy részese lehetek annak, hogy a bonyhádi zsinagóga ismét megteljen élettel, imádsággal és találkozásokkal.

Hogyan zajlott az idei találkozó? Miként fogadják a helyi lakosok a kezdeményezést?

Sólet és flódní (illusztráció)

Az idei III. Találkozó is jól sikerült. Persze mindig vannak tényezők, amelyek kicsit hátráltatják egy találkozó lebonyolítását. A múlt évben a májusi hideg miatt maradtak néhányan távol, de aki tudott az most is itt volt. A város kapcsán sokan tudtak és tudnak a rendezvényről és többen ellátogattak. Egyre inkább azt érzékelem, hogy értéknek tekintik a bonyhádiak városunk zsidó múltját. Büszkék arra, hogy mennyi híres kereskedő és rabbi élt itt. Emellett voltak vendégeink igen sok helyről, az országhatáron belülről és kívülről is. Köszönet az együttműködésért a Hunyadi téri közösségnek, Fináli Péternek és Fináli Gábor rabbinak, akik már többször adtak itt Istentiszteletet, csodás élményt és koncertet.

Akik idén lemaradtak a programról, hol követhetik tevékenységüket? Ha olvasóink Bonyhádon járnak, mely zsidó emlékhelyeket érdemes felkeresniük?

Akik jönnek, azokat szeretettel várjuk és látjuk. Kereshetnek személyesen, az internet adta (email) lehetőségeken keresztül. Személyes facebook oldalamon keresztül vagy a most elkészült Max Nordau Baráti Társaság facebook oldalán keresztül. Bonyhád zsidó múltja és történelme igen gazdag. A város zsidó negyedétől kezdve a zsinagógák és a temetők látogatása mellett nagyon sok épület és rejtett kincs örvöködik és üzen, a város zsidó múltjáról, az itt élő emberek életéről. Bátorítok mindenkit, hogy látogassanak el városunkba és szívesen végig vezetem őket a zsidó negyedben, bemutatva a múltat idéző épületeket.

Fotó: szombat.org

DR. ORNA
MONDSCHIEIM

Löwinger Mancsi szakácskönyvéből Őszi levelek

A természet csodás jeleiből tudjuk, hogy itt az ősz. A fák levelei gyönyörű zöldből pompás sárga, arany, bar-

na és vörös színekbe öltöznek. A napfény is könnyebben tűrhető, és a naplemente színei is mélyebbek. Az első vándormadarak megérkeznek, megpihennek a Galileai-tónál, jóllaknak a sok hallal, és csak ezután döntenek el, hogy továbbvándorolnak-e vagy sem. Úgy tűnik, a madarak is tudják, hogy a tél már nem olyan hideg, mint régebben, ezért sokan nem folytatják útjukat Afrikába. A nagy nyári hőség napjai szinte végtelennek tűntek, amikor beköszöntött Elul hónapja, tudtuk, hogy van remény.

A zsidó naptár szerint Elul a tizenkettedik hónap, ezzel fejeződik be az év. Különleges fontossága van, mert a következő hónap, Tisréj, a nagy ünnepek hónapja. Elulban kezdődik a szlichot, a bűnbánat és a lelki, egyéni készülődés a közeledő nagy ünnepekre. A szefárdoknak és az askenázoknak különböző szokásaik vannak: például a szefárdok egész hónapon át mondják a szlichot imákat, az askenázok pedig csak az utolsó tíz napban.

Az egyik leghíresebb költői ima az Adon Haszelichot, vagyis „A megbocsátás Ura”. Ezt az imát Elul hónapjában mindennap mondják, Isten megbocsátását kérve. Az

imádkozók elismerik hibáikat, és kéri Isten, aki mindent tud, mindent lát, és ismeri a szívek mélyét is, hogy bocsásson meg nekik, és vezesse őket vissza a helyes útra. Kéri, hogy adjon reményt, és mutassa meg a visszatérés útját.

Az askenázoknál az egyik leghíresebb költői ima az Avinu Malkeinu. Az ima kifejezi a nagy szeretetet és tiszteletet, emellett a bűnvallomást és a könyörgést is, hogy minden megbocsátást nyerjen, és az új évben jó életre pecsételtesünk be.

Az őszi készülődésben fontos helye van a különböző ünnepekre szánt menü összeállításának. A legünnepelesebb a Ros Hásáná, amikor a család összejön, és olyanok is csatlakoznak, akik messze laknak, csak az ünnep tiszteletére érkeznek.

A mai izraeli társadalomban már nem találhatók meg azok a különbségek, amelyek évekkel ezelőtt még jellemzőek voltak, és az ünnepi asztalokon a diaszpóra minden részéről származó ételek megtalálhatók. Próbáljunk összeállítani egy ilyen nemzetközi ebédet és vacsorát. Az ételeknek őszi színeknek

Ünnepi saláta

Hozzávalók: 1 fej saláta, 8 darab füge, 1 pohár hámozott mandula.

Elkészítés: A salátát 8 részre osztjuk, mindegyikre 2 fél füget teszünk, majd meg-

szórjuk mandulával. Tálalás előtt meglocsoljuk a következő öntettel: 1/4 pohár olívaolaj, 2 evőkanál citromlé, 1 kanál méz, só és bors.

Quinoával és zöldségekkel töltött kis csirkék

Elkészítés: 1 közepes csirkét vagy 2-3 kisebb csirkét megtöltünk quinoával. Az elkészítéshez apróra vágott hagymát párolunk, hozzáadunk 1 pohár quinoát és 2 pohár vizet, majd sóval és borssal ízesítjük. Miután kihűlt, hozzáadunk 1 kis csokor apróra vágott petrezselymet. Megtöltjük vele a csirkét, majd olaj és paprika keverékével bepácoljuk.

Tűzálló tálba vagy tepsibe 3 krumplit apróra vágunk, valamint 1 édesburgonyát, 1 zöldpaprikát, 1 hagymát és fokhagymát. Ráteszünk a csirkét, hozzáöntünk 1 pohár vizet, majd alufóliával letakarva 1 órán át sütjük. Ezután fólia nélkül további 20 percig pirítjuk.

Könnyű almatorta

Elkészítés: Összekeverünk másfél pohár lisztet, 1/2 pohár barna cukrot, 1 csomag sütőport és egy kevés sót. Hozzáadunk 3 egész tojást, 1/2 pohár almaszörpöt és 10 dkg vajat. Apróra vágunk 4 meghámozott almát, és hozzáadjuk a masszához. A tepsi kiolajozzuk, majd előmelegített, 180 fokban 50 percig sütjük.

Jó étvágyat!

Folytatás a 3. oldalról.

A Rumbach zsinagóga különleges közege pedig olyan többletet ad ennek a műsornak, amelyet egy hagyományos koncertteremtől eltérő térben a közönség is egészen másképp élhet meg. Számomra azonban a hangversenynek van egy nagyon személyes különlegessége is: a zenekart a fiam, Sugár Nátán vezényli. Nátán húszéves, és fiatal kora ellenére már most komoly figyelem övezi a nemzetközi zenei életben. A világ egyik vezető művészeti ügynöksége, az Intermusica képviseli, a Bécsi Szimfonikusok vezető karmestere mellett asszisztensként dolgozik. Már ebben az évadban is olyan jelentős együttesektől kapott felkérést, mint a Münchner Rundfunkorchester és a berlini Deutsches Symphonie-Orchester. Anyaként természetesen különleges érzés együtt színpadra lépni vele, de amikor elkezdődik a próba vagy a koncert, ez nagyon gyorsan

két muzsikusi szakmai kapcsolatává válik. Talán éppen ez benne a legszebb: az ember egyszerre éli meg a nagyon személyes, családi oldalát, és közben teljesen átadja magát annak, amit a szerzői szándék és maga a zene kíván tőle.

Miként készül az őszi szezonra, hol találkozhatsz Önnel a közönség?

A nyár vége és az őszi eleje most nagyon szépen kapcsolódik össze: a komáromi koncert után már közvetlenül a budapesti Zsidó Kulturális Fesztiválra készülök. Számomra egyébként egy koncertszezont soha nem pusztán egymás után következő fellépések sorozata. Egy-egy új mű, egy új kamarapartner vagy egy új zenekar mindig új találkozás, és egyben új gondolkodásmódot is kíván. Szeptember 8-án Budapesten, a Rumbach zsinagógában találkozhat velem a közönség a Wiener Concert-Vereinnel és Sugár Nátánnal, ezt követően pedig to-

vábbi koncert- és fesztiválfelkérések várnak rám. A koncertezés mellett ugyanakkor újra teljes erővel elindul az egyetemi munka is. Számomra a tanítás nem valamiféle mellékszála az előadóművészi pályának, hanem nagyon is szervesen hozzátartozik ahhoz. Különösen fontos nekem, hogy a külföldi munkáim és a bécsi életem mellett Magyarországhoz szakmailag is élő kapcsolat fűzzön. Ezért vállaltam örömmel a Debreceni Egyetem felkérését, még akkor is, ha ez havonta többször több száz kilométernyi utazást jelent. Talán éppen ezért nem is teherként élem meg ezt a sok utazást: fontos számomra, hogy abból, amit a pályám során itthon és külföldön kaptam és megtapasztaltam, valamit hazavihessek, és továbbadhassak a magyarországi fiatal muzsikuskoknak.

Európsky deň židovskej kultúry v Nitre 2026

Keď aj knihy osireli...

Na maliarskom stojane je obraz. Realistický. Po oboch stranách plátna sa týčia kopy kníh, niektoré pohodené po zemi. Hebrejské písmená modlitebných kníh. Vo dverách miestnosti stojí chudý muž a zadivene pozoruje tú čudnú scénu. Je to František Weil, rodák z Nitry. Vrátil sa do nej v roku 1945 po vojnových útrapách, ktoré so svojou manželkou prežil ako štvanec, v temných úkrytoch. Hľadal svojich najbližších, nenašiel nikoho. Hľadal stopy predvojnového zaužívaného života. Hľadal knihy. Poslali ho do drevárne v meste. Keď otvoril dvere, naskytl sa mu nevidaný obraz: „...prameňom témy mi bol vlastný zážitok, kde znázorňujem návštevu skladu (bývalá komora na drevo na Číneši v Nitre), pozostatky knižníc zo židovských bytov po deportácii ich obyvateľov. Navštívil som ho v r. 1945 po oslobodení s určitou ilúziou, že tam snáď nájdem niečo z vlastnej knižnice, avšak dojem bol tak ohromujúci, že som sa ani neopovážil dotknúť „stĺpov“ kníh...“, napísal po rokoch svojej priateľke na Slovensko.

Obraz, ktorý mu nezišiel z mysle ani po rokoch. Jedného dňa, v novej vlasti, ďaleko od Nitry, vzal štetec a svoju osobnú bolesť spomienku preniesol na plátno. Nazval ho Hekatomba. Slovom gréckeho pôvodu, ktoré znamená v prenesenom význame tragickú udalosť s veľkými stratami na životoch, zápalnú obeť. Ťaživý pohľad na tragédiu holokaustu očami umelca.

Zo života a diela výtvarníka

Shraga Weil sa narodil 24. septembra 1918 v Nitre pod vlastným menom František Weil.

V rodine známeho staviteľa Ignáca Weila. Navštevoval židovskú ľudovú školu, bol členom telovýchovnej jednoty Maccabi a sionistickej organizácie Hašomer hacair (Mladý strážca). Tu ho začali volať starým aramejským menom Shraga, študoval na štátnom gymnáziu v Nitre, neskôr na umeleckej priemyselnej škole v Bratislave, kde sa špecializoval na sochárstvo. K tejto voľbe prispeli aj jeho skúsenosti z práce v ateliéri známeho nitrianskeho sochára Júliusa Bártfaya.

Vojnové časy

Po výnose, ktorý zakazoval židom študovať, sa v roku 1940 ocitol ako pomocný robotník vo vojenskom pracovnom tábore v Podolínci. O rok neskôr sa mu podarilo dostať povolenie na sobáš. V rokoch 1942–1945 žili mladí manželci ako štvanci na rôznych miestach, od Nitry po Budapešť. Po potlačení SNP v roku 1944 všetkých príbuzných Shragu Weila transportovali do Osvienčimu, kde zahynuli.

Nová vlasť

Po oslobodení sa manželci Weilovci rozhodli odísť do Palestíny. Strastiplná cesta cez internáčne tábory v Belgicku, Francúzsku a na Cypre im trvala vyše dvoch rokov. Usadili sa, spolu s prisťahovalcami z Československa a iných európskych krajín, v kibuce HaOgen, v strednej časti krajiny. HaOgen, v slovenčine kotva, symbolizuje návrat židovského národa k pôde. Shraga pokračoval v štúdiu maliarstva na Académie des Beaux Art v Paríži (1954). Jeho život aj dielo výrazne poznačila tragická smrť syna v roku 1967. Umelec zomrel 20. februára 2009 vo svojom kibuci. Jeho potomkovia tam stále

žijú a uchovávajú ateliér svojho otca a starého otca ako živú pamiatku na umelca.

Výtvarné dielo

Weilova tvorba vychádza z hlbokého poznania Starého zákona a židovských tradícií. Presahuje národné a smeruje k všeludským hodnotám. Jadrom tvorby sú grafické práce, no patrí doň aj množstvo knižných ilustrácií a monumentálnych projektov. Jeho rozmerné diela, ktoré vznikli v spolupráci s architektmi, možno obdivovať o.i. v budove Knesetu v Jeruzaleme, ale aj vo výzdobe stropu v Kennedyho centre vo Washingtone a inde vo svete. V posledných rokoch života sa venoval olejomalbe, vracal sa k udalostiam svojho neľahkého života. Jeho paleta bola napriek tomu žiarivo farebná.

Pomyselný návrat domov

Shraga Weil nikdy nezabudol na svoje rodko. Rozprával plynule po slovensky aj po mnohých rokoch života v novej izraelskej vlasti. Niekolkokrát navštívil Slovensko a venoval mu zbierku farebných serografií s duchovnou tematikou. Návštevníci Nitrianskej synagógy ich môžu obdivovať na galérii, kde našla svoje stále miesto spolu s dekrétom o tom, že Mesto Nitra si dielo svojho rodáka v roku 2010 uctilo udelením Čestného občianstva mesta in memoriam. Veľkoplošný obraz sa po rokoch vrátil do Nitry. Dielo, ktoré je majetkom Múzea židovskej kultúry v Bratislave, bude na určitý čas rozprávať svoj príbeh – zároveň príbeh miliónov – návštevníkom tunajšej synagógy.

KP

Pokračovanie zo strany 4.

Holokaust prežila iba ich dcéra Margita, ktorá po vojne žila v Ostrave. Jej syn s rodinou sa v roku 2024 zúčastnil na otvorení obnovenej Vily K.

Kto sa podieľal na obnove budovy? Akú funkciu plní v súčasnosti?

Záchrana Vily K bola výsledkom dlhodoobej iniciatívy jej vlastníkov a občianskeho združenia Vila K, ktoré vzniklo s cieľom zabezpečiť komplexnú obnovu pamiatky a jej sprístupnenie verejnosti. Na projekte spolupracovali architekti, projektanti, reštaurátori, remeselníci, odborníci na pamiatkovú obnovu a Krajský pamiatkový úrad v Nitre. Výskum a popularizáciu architektúry Oskara Singera podporilo aj občianske združenie Nitrianske kultúrne dedičstvo a viacerí historici architektúry a bádatelia.

Významnú časť finančných prostriedkov poskytl granty EHP z Islandu, Lichtenštajnska a Nórska.

Vila dnes slúži ako verejne prístupné kultúrne a komunitné centrum. Návštevníkom približuje funkcionalistickú architektúru, život rodiny Kollmannovcov, tvorbu Oskara Singera aj širší príbeh židovskej komunity v medzivojnovovej Nitre. Zároveň je živým priestorom pre kultúrne podujatia, stretnutia, koncerty, diskusie a vzdelávacie aktivity. Na prízemí funguje kaviareň a súčasťou projektu je tiež zážitkové ubytovanie v prostredí inšpirovanom pôvodným interiérom vily.

Kde sa môžu záujemcovia dozvedieť viac o projekte? Kedy je budova prístupná návštevníkom?

Podrobné informácie o histórii domu, architektovi Oskarovi Singerovi, rodine Kollmannovcov, obnove, podujatiach a ter-

mínoch prehliadok sú zverejňované na internetovej stránke Vila K (www.vilak.sk) a na facebookovej stránke (www.facebook.com/DomKollmannovcov/).

Komentované prehliadky sa konajú vo voľnom pred zverejnených termínoch a je potrebné rezervovať si miesto online. Pre skupiny od šiestich osôb možno po dohode zabezpečiť aj samostatný termín prostredníctvom e-mailu info@vilak.sk. Prehliadka trvá približne 60 minút a jej súčasťou je publikácia o histórii a súčasnosti domu Kollmannovcov. Aktuálne je však táto publikácia vypredaná, ale plánujeme už jej tretiu dotlač.

Vila je prístupná aj prostredníctvom kaviarne. Aktuálne zverejnené otváracie hodiny sú v pracovných dňoch a v sobotu. Keďže termíny prehliadok a otváracie hodiny sa môžu meniť, odporúčame overiť si ich pred návštevou na webovej stránke vily.

Vila K – obnovený príbeh funkcionalistickej vily a rodiny Kollmannovcov

Foto: www.vilak.sk

Vila K, alebo rodinný dom Kollmannovcov, je funkcionalistická vila a národná kultúrna pamiatka na Kmetkovej ulici v Nitre. V roku 1934 ju pre manželov Fridricha a Etelu Kollmannovcov navrhol architekt Oskar Singer.

Cieľom projektu Adaptácia Vily K na kultúrne centrum bolo túto národnú kultúrnu pamiatku komplexne obnoviť, priblížiť jej pôvodnú podobu z 30. rokov 20. storočia a zároveň ju sprístupniť verejnosti. Po trojročnej obnove sa vila v máji 2024 otvorila ako kultúrne a komunitné centrum, ktoré prepoja architektúru, históriu, kultúru a vzdelávanie. Konajú sa tu komentované prehliadky, prednášky, diskusie, výstavy, workshopy a komorné koncerty. Súčasťou vily je aj kaviareň a možnosť zážitkového ubytovania v prostredí inšpirovanom 30. rokmi.

V čom je táto budova výnimočná z architektonického hľadiska a z pohľadu jej histórie?

Vila K patrí medzi najvýznamnejšie príklady medzivojnového funkcionalizmu na Slovensku. Charakteristický je jej aerodynamický, takmer „lodný“ tvar, zaoblené nárožia, pásové a rohové okná, plochá strecha so strešnou terasou a časť domu bola pôvodne vysunutá na stĺpoch. Toto riešenie bolo v podmienkach slovenskej funkcionalistickej architektúry mimoriadne progresívne. Singer pritom vedome nadväzoval na zásady Le Corbusiera a európskej architektonickej moderny.

Výnimočný bol aj interiér. Architekt navrhol pre dom nábytok a množstvo detailov na mieru. Dobové fotografie domu a jeho zariadenia vytvoril známy fotograf modernej architektúry Rudolf Sandalo. Vila bola následne predstavená aj v nemeckom odbornom časopise Forum v roku 1938, čo potvrdzuje jej nadregionálny význam. Pri obnove sa preto vychádzalo z historických fotografií, archívnych prameňov a pamiatkových výskumov; prinavrátené boli aj repliky pôvodného nábytku, svietidiel a ďalších detailov. Dnes ide o jedinú verejne prístupnú funkcionalistickú vilu na Slovensku s takto komplexne obnoveným dobovým interiérom.

Rovnako dôležitá je však história jej obyvateľov. Vila pripomína obdobie hospodárskeho a kultúrneho rozvoja medzivojnového Nitry, na ktorom mala významný podiel židovská komunita, ale aj tragický zlom spôsobený protižidovskými represiami a holokaustom. Nie je preto iba architektonickou pamiatkou, ale aj miestom historickej pamäti.

Kto bol projektant Oskar Singer? Čo sa môžeme dozvedieť o majiteľoch, rodine Kollmannovcov?

Oskar Singer bol predstaviteľ medzivojnového modernej architektúry. Študoval v Budapešti a na Vysokej škole technickej v Brne, po začiatkoch v Piešťanoch si otvoril architektonickú kanceláriu v Nitre. Bol ovplyvnený Le Corbusierom, Bauhausom a európskym

funkcionalizmom a navrhol desiatky stavieb v Nitre a jej okolí.

Pre svoj židovský pôvod musel pred druhou svetovou vojnou odísť do Veľkej Británie. Ani v exile však neprestal tvoriť. V Londýne si založil ateliér, stal sa členom Kráľovského inštitútu britských architektov – RIBA – a venoval sa aj novým spôsobom bytovej výstavby. Po vojne sa zapojil do aktivít Medzinárodného kongresu modernej architektúry CIAM a pôsobil aj ako architekt v Pakistane. Jeho slovenské aj zahraničné dielo sa v súčasnosti postupne znovu objavuje a odborne spracúva.

Pôvodní majitelia vily, Fridrich a Etela Kollmannovci, pochádzali zo židovského prostredia. Rodina Kollmannovcov mala korene v Diószegi, dnešnom Sládkovičove, a bola spätá najmä s cukrovarníctvom. Fridrich Kollmann, narodený v roku 1888, pracoval v cukrovaroch v Pohronskom Ruskove a neskôr v Nitre. Jeho manželka Etela pochádzala z nitrianskej obchodníckej rodiny Wertheimerovcov. V roku 1934 si nechali postaviť moderný dom, ktorý vyjadroval ich otvorenosť pokroku a vysokej kultúre bývania.

Po roku 1938 rodina v dôsledku protižidovských opatrení Nitru opustila a uchýlila na územie vtedajšieho Maďarska. V roku 1941 Kollmannovci vilu predali. Po nemeckej okupácii Maďarska boli v roku 1944 deportovaní do koncentračného tábora Auschwitz-Birkenau. Fridrich a Etela zahynuli.

Pokračovanie na strane 5.

Cena kehila 2026

Židovská náboženská obec v Komárne od roku 2003 udeľuje cenu Kehila jednotlivcom a inštitúciám, ktoré sa významne zaslúžili o zachovanie židovskej kultúry a prežitie židovských komunit v regióne.

Vilma Szalay

Na návrh Židovskej náboženskej obce v Komárne bude tento rok cenou Kehila ocenená pani Vilma Szalay, vážená a aktívna členka našej komunity, preživšia holokaust. V posledných rokoch urobila veľa pre to, aby udalosti obdobia holokaustu v Komárne neupadli do zabudnutia a aby sa ponaučenia z minulosti dostali aj k mladším generáciám. Pri mestských prechádzkach sa pripájala k školským skupinám a pripomínala bolestné kapitoly dejín miestneho židovstva. V dokumentárnom filme pána učiteľa Jána Makovníka priamym a osobným spôsobom hovorila o krutých udalostiach temných čias. Svedectvo pani Vilmy, jej ľudskosť a oddanosť komunite sú príkladné.

József G. Lénárt

Józsefa G. Lénárta na cenu Kehila odporúčili okrem iných Éva Pollack Vértesné, Magdaléna Hrbáček, Gábor Székelya Meir Roth, ktorí ocenili jeho oddanosť komunitotvornú a náboženskú činnosť. Ako študent rabínskeho štúdia na Celoštátnej rabínskej škole – Židovskej univerzite urobil v uplynulých rokoch mimoriadne veľa pre oživenie židovskej komunity v Kráľovskom Chlmcí: svojou pravidelnou prítomnosťou, organizovaním privítaní šabat, pestovaním tradícií a osobným prístupom opäť naplnil každodenný život komunity širšieho regiónu živým obsahom. Jeho práca ďaleko presahuje hranice jedného mesta: svojimi prednáškami a osvetovou činnosťou prispieva k tomu, aby sa minulosť, hodnoty a prítomnosť slovenského židovstva – vrátane židovskej náboženskej obce v Galante – stali viditeľnejšími aj v širšom povedomí. Slová navrhovateľov

jednoznačne dokazujú, že činnosť Józsefa G. Lénárta znamená pre preživšie komunity nádej, kontinuitu a budúcnosť. S príkladnou zodpovednosťou sa venuje miestnemu židovskému dedičstvu a komunitnému životu; jeho pôsobenie ho právom robí hodným ceny Kehila.

Ivana Hudaszek-Semjanová a Judita Nagyová

Jozef Dukes navrhol, aby boli tento rok cenou Kehila ocenené Ivana Hudaszek-Semjanová a Judita Nagyová, ktoré sa už dlhý čas s veľkým nasadením venujú zachovávaniu a odovzdávaniu židovskej pamäti. Ivana Hudaszek-Semjanová, pedagogička Gymnázia vo Vrábľoch, zohráva významnú úlohu pri výchove mladých ľudí: svojich žiakov pravidelne sprevádza do bývalého koncentračného tábora Auschwitz a do Múzea holokaustu v Seredi, aby dejiny nevnímali iba ako učivo, ale ako živú pamäť, ktorá vedie k osobnej zodpovednosti. Vo Vrábľoch pravidelne organizuje Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia, čím prispieva k tomu, aby pamiatka obetí minulosti zostávala v miestnej komunite živá a oslovujúca.

Judita Nagyová, pedagogička vo Vrábľoch, vykonáva príkladnú prácu pri starostlivosti o židovský cintorín vo Veľkom Cetíne v spolupráci so žiakmi miestnych základných škôl.

Jej činnosť slúži pietnej spomienke, vzdelávaniu aj spoločenskej zodpovednosti: vďaka spoločnej práci s mladými ľuďmi sa zachovávanie židovského dedičstva stáva konkrétnou a osobnou skúsenosťou. Pôsobenie oboch ocenených dokazuje, že spomínanie, vyučovanie a starostlivosť dokážu budovať most medzi minulosťou a budúcnosťou; ich oddanosť ich právom robí hodnými ceny Kehila.

László Kardos

Na návrh Ilony L. Juhász bude tento rok cenou Kehila ocenený rožňavský miestny historik László Kardos, ktorý už desaťročia tichou, vytrvalou a príkladnou prácou uchováva pamiatku gemerského židovstva. Za svoju srdcovú záležitosť považoval, aby obeť holokaustu z Rožňavy mali v meste dôstojné pamätné miesto: vďaka jeho iniciatívnej a organizačnej práci bola v roku 2002 pri vstupe do radnice odhalená pamätná tabuľa a po jeho dlhoročnom a dôslednom úsilí bol v roku 2005 na miestnom verejnom cintoríne vybudovaný aj pamätník židovským mučníkom. László Kardos zohral významnú úlohu nielen pri vytváraní viditeľných znakov pamäti, ale aj svojou vedeckou a osvetovou prácou urobil veľa pre zachovanie minulosti: spolu so spoluautorom napísal publikáciu Ziharon, ktorá spracúva dejiny rožňavského židovstva, ďalej sa venoval aj dejinám židovskej komunity v Plešivci a jeho pričinným tam bola odhalená pamätná tabuľa obeť holokaustu. Už roky neúnavne pracuje na tom, aby príbeh niekdajšej rožňavskej židovskej komunity neupadol do zabudnutia; pri mnohých príležitostiach rozprával skupinám žiakov a záujemcom o tom, čo sa stalo s miestnym židovstvom. Svojimi radami a vedomosťami významne pomohol aj pri vzniku knihy Tímej Jakab Posledný preživší – Vyznania rožňavského židovského človeka. Prácu Lászlóa Kardosa si s osobitnou vďačnosťou vážia Židia pochádzajúci z Rožňavy, ako aj potomkovia obetí holokaustu. Jeho skromná, nenápadná, no trvalú hodnotu prinášajúca činnosť ho právom robí hodným ceny Kehila.

Ocenením gratulujeme!

Jesenný výlet do Budapešti

Podobne ako v predchádzajúcich rokoch sme aj túto jeseň zorganizovali spoločný výlet do Budapešti. Náš mikrobús vyrazil v pondelok popoludní spred Menházu. Prvou zastávkou bola Csányiho ulica 5, kde András Heisler predstavil Židovskú historickú zbierku Erzsébetvárosu. Náš hosťiteľ porozprával o poslaní inštitúcie, výstavách a kultúrnych programoch. V susedstve previedol skupinu priestormi divadla Gólem András Borgula. Dozvedeli sme sa o fungovaní židovského divadla, jeho inscenáciách a výzvach. So židovskou gastronómiou sme sa zoznámili v Spinoze a potom sme zamierili k synagóge na Dohányho ulici, kde sme sa zúčastnili na jednom z koncertov Židovského kultúrneho festivalu. Čestným hosťom Budapest Klezmer Bandu a slovenského Preßburger Klezmer Bandu bola herečka Piroska Molnár. Do Komárna sme sa vrátili obohatení o množstvo zážitkov. Za zostavenie zaujímavého programu ďakujeme Tamášovi Paszternákovi!

Americkí návštevníci

V nedeľu 26. júla navštívili Menház Nancy Schaeffer Braman a Stuart Davidson Braman z New Yorku. V Komárne hľadali korene Nancyinho starého otca. Alexander (Sándor) Weiss sa narodil v našom meste v roku 1880 a začiatkom 20. storočia emigroval do Ameriky, kde si založil rodinu so svojou manželkou pochádzajúcou z Veľkého Varadína/Aradu. Komárňanská väzba vyšla najavo len nedávno počas vyhľadávania a štúdia imigračných dokumentov. S našimi hosťami sa András Paszternák stretol v Budapešti; v Menháze návštevníkov sprevádzali Anton Pasternák a Tamás Paszternák. Prezreli si naše múzeum aj synagógu. Fotografie rodiny odtiaľ obohacujú zbierku Mikromúzea Árpina Schnitzera.

Študenti v Menháze

Dňa 9. septembra prišli žiaci Gymnázia Hansa Selyeho pod vedením učiteľky Zsuzsanny Králik do synagógy a na cintorín, aby si pri príležitosti Pamätného dňa holokaustu pripomenuli obeť obdobia prenasledovania. V Menháze sa mladým prihovril predseda Anton Pasternák a na cintoríne člen vedenia Tamás Novák. V druhej polovici dopoludnia priviedol učiteľ Ján Makovník do synagógy žiakov z viacerých základných škôl v rámci programu Nezabudnutí susedia. Počas prechádzky pripomínajúcej židovský život v Komárne rozprávala deťom pani Vilma Szalay.

Žiadame Vašu podporu

Vážení čitatelia! Prosíme Vás, aby ste podľa Vašich možností podporovali programy ŽNO v Komárne, ako aj vydávanie Spravodaja, údržbu budov a obnovu cintorína.

Poukázanie peňazí z územia SR:

26384962/0900 – Slovenská sporiteľňa

Poukázanie peňazí zo zahraničia:

Adresa: Židovská náboženská obec v Komárne, Eötvösa 15, 94501 Komárno, Slovakia

IBAN: SK0609000000000026384962 SWIFT: GIBASKBX

Adresa banky: Slovenská sporiteľňa, Palatínova 33, 94501 Komárno

Nástenka krátke správy

ŽNO v Komárne, klub Shalom a Spravodajcu podporili Franz Schmidek (Viedeň), rodina Bramanovcov (USA), Klára Bagin (Moča), Mária Keszegh, MUDr. Ferenc Balázs, Jozef Dukes (Bratislava) a darcovia, ktorí si želajú zostať v anonymite. Ďakujeme!

Dňa 23. júla navštívili židovskú náboženskú obec účastníci kurzu vzdelávania zbormajstrov, ktorý prebiehal v Komárne, pod vedením Júlie Janík a Csabu Örsi. Členovia skupiny s veľkým záujmom počúvali predsedu Antona Pasternáka a potom sa medzi starobylými múrmi synagógy rozozvučal ich spev. Pri príprave na návštevu sa deň predtým naučili piesne vhodné do sakrálného priestoru.

Pre Malú knižnicu Bélu Spitzera sme zakúpili nový pracovný zošit Matúša Zeliesku na podporu učenia sa hebrejského jazyka.

Počas leta navštívili Menház návštevníci hľadajúci svoje korene. Naši hostia si prezreli synagógu a výstavu predstavujúcu dejiny našej komunity.

V nadväznosti na tradíciu založenú minulý rok čakal začiatkom augusta na záujemcov v synagóge v Tate opäť dvojdnový program v spolupráci s obvodom na Hunyadiho námestí a miestnymi organizátormi. Bohatý program ponúkol účastníkom aj privítanie šabatu, okrúhle stoly a koncert. Bývalá modlitebňa dnes funguje ako výstavný priestor Múzea Domonkosa Kunyho.

Spravodajca – mesačník ŽNO v Komárne, založený v roku 5756. (1996), **šéfredaktor**: Tamás Paszternák (tamas.paszternak@menhaz.sk), András Paszternák (andras.paszternak@menhaz.sk), **spolupracovníci**: Magda Saláth, Mgr. Ferenc Piczek, **grafická úprava**: Richard Saláth, **jazyková korektúra**: Zsuzsanna Paszternákné Kertész (Komárno), Anton Pasternák (Komárno), **tlač**: Nec-arte Kft., Komárno, **adresa ŽNO**: Židovská náboženská obec, Eötvösa 15, 945 01 Komárno, Slovakia, tel.: 00421/35/7731-224, **e-mail**: kile@menhaz.sk, **tel./fax**: 00421/35/7725-355. **Registračné číslo**: EV 3424/09. **ISSN** 1337-091x. **IČO**: 34073400. **Periodikum je nepredajné.**

V MENHÁZE SME SA SPOLU UČILI AJ O ŠPORTE A LITERATÚRE

VÝLET

„...a potom sme zamierili k synagóge na Dohányho ulici, kde sme sa zúčastnili na jednom z koncertov Židovského kultúrneho festivalu.“

2

VILA K

„Vila K patrí medzi najvýznamnejšie príklady medzivojnového funkcionalizmu na Slovensku. Charakteristický je jej aerodynamický...“

4

NITRA

„Shraga Weil nikdy nezabudol na svoje rodisko. Rozprával plynule po slovensky aj po mnohých rokoch života v novej izraelskej vlasti.“

5

Deň venovaný láske

Židovská náboženská obec v Komárne už dlhé roky pripravuje celodenný program pri príležitosti Európskeho dňa židovskej kultúry. V rámci tohto medzinárodného podujatia sa po celej Európe otvárajú brány synagóg a židovských inštitúcií, ktoré záujemcom približujú naše tradície a kultúru.

Tohtoročný Európsky deň židovskej kultúry nás vyzýva, aby sme v židovskej tradícii znovu objavili lásku nielen ako osobný či romantický cit, ale aj ako silu spájajúcu spoločnosť, generácie a kultúry. V židovskom živote sa láska prejavuje v rodinných putách, učení, spomínaní, zodpovednosti voči spoločnosti aj v dialógu. Jej poslanstvo je dnes mimoriadne aktuálne: láska nestavia múry, ale buduje mosty a pomáha nám nachádzať cestu k sebe aj napriek našim rozdielom. Podujatie sa uskutočnilo s podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín, spoločnosti Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., Nitrianskeho samosprávneho kraja a mesta Komárno.

Hostí v sále Zoltána Wallensteina privítal András Paszternák, jeden z koordinátorov programov komunity. Počas programu simultánne tlmočila do slovenčiny a maďarčiny Magda Vadász. Kultúrnemu cestu sme začali pri starobylých textoch. Na pódiu vystúpil rabin Ádám Zeitler, generálny riaditeľ budapeštianskej školy Lauder Javne, s podnetnou prednáškou Štyri hĺbky Tóry – Cesta od povrchu textu k mystike. O láske k športu a o židovských športovcoch sme si vypočuli MUDr. Dagmar Gavorníkovú, ktorá bola našou hostkou ako zástupkyňa organizácie Maccabi. Pri oboznámení sa s činnosťou tejto medzinárodnej športovej organizácie sme sa dozvedeli aj o jej slovenských súvislostiach a prostredníctvom obrazovej a video reportáže sme mohli nazrieť do zákulisia letných svetových hier, ktoré sa konali v Izraeli. Kóšer obed privezený z Budapešti mal veľký úspech. Tradičný šolet a flódni ochutnalo takmer sedemdesiat ľudí na nádvorí a v priestoroch Menházu.

Popoludnie patrilo literatúre. S Dr. Györgyom Ságim sme sa rozprávali o jeho najnovšej knihe Amszterdamban esett a Dunába. Spoznali sme autorovu motiváciu a dozvedeli sa aj o situácii židovskej literatúry v Maďarsku a o jeho budúcich plánoch. Svet výroby kóšer vína priblížil záujemcom György Erdei-Brüll prednáškou Je kóšer lepšie, alebo prečo Židia pijú veľa vína? Okrem prísnych pravidiel a náboženských predpisov sme sa oboznámili aj so skúsenosťami aktívneho vinára a dokonca sa konala aj ochutnávka vín.

V súlade s našimi tradíciami sme aj tento rok odovzdali ceny Kehila tým, ktorí sa v uplynulých rokoch významne pricinili o zachovanie židovských komunít v regióne a o uchovávanie židovskej kultúry. O ocenených si môžete prečítať na 3. strane nášho časopisu. Sviatok židovskej kultúry sme zakončili koncertom; vystúpenie Moyzesovho kvarteta (Moyzes Quartet) zožalo u publika veľký úspech. Napokon koordinátor Tamás Paszternák zhrnul priebeh Dňa židovskej kultúry.